

Obseg javnih funkcij gozdov in problemi, ki jih zanje prinašajo posegi v gozdni prostor

The Scope of Forest Public Functions and the Problems represented by the Interventions into the Forest Space

Janez POGAČNIK*

Izvleček

Pogačnik, J.: Obseg javnih funkcij gozdov in problemi, ki jih zanje prinašajo posegi v gozdni prostor. *Gozdarski vestnik*, št. 10/94. V slovenščini, cit. lit. 2.

Prispevek analizira javne funkcije gozdov, kot so opredeljene v veljavnih območnih gozdnogospodarskih načrtih ter opozarja na nasprotja pri rabi gozdov in gozdnega prostora, ki ogrožajo gozdni ekosistem. Obravnavane so zakonske podlage, ki gozdnogospodarske načrte uveljavljajo kot prostorske načrte ter podane usmeritve za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov v pogledu obravnave prostora.

Ključne besede: gozdnogospodarsko načrtovanje, prostorsko načrtovanje, funkcije gozdov.

1.0 UVOD

1.0 INTRODUCTION

Po Zakonu o gozdovih uveljavljamo v gozdovih sonaravno ter večnamensko gozdpodarjenje v skladu z načelom varstva okolja in naravnih vrednot. Tako z njim zagotavljamo trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter hkrati uresničevanje vseh funkcij gozdov (proizvodnih, ekoloških in socialnih). Z Zakonom o gozdovih je urejeno tudi gospodarjenje z gozdnim prostorom po usmeritvah prostorskega dela gozdnogospodarskega načrta. Pri tem gozdni prostor vključuje gozd oziroma gozdno zemljišče in negozdno zemljišče, ekološko oziroma funkcionalno povezano z gozdom, ki skupaj z njim zagotavlja uresničevanje funkcij gozdov.

Synopsis

Pogačnik, J.: The Scope of Forest Public Functions and the Problems represented by the Interventions into the Forest Space. *Gozdarski vestnik*, No. 10/94. In Slovene, lit. quot. 2.

The article gives an analysis of public forest functions as defined in valid district forest management plans and points out to the conflicts in the use of forest and forest space, which endanger forest ecosystem. Legal bases, putting through forest management plans as spatial plans, are the object of discussion and the guidelines for the elaboration of forest management plans from the aspect of space are presented.

Key words: forest managing planning, spatial planning, forest functions.

Načrti za gozdno gospodarjenje določajo pogoje za usklajeno rabo gozdov in pogoje za poseganje v gozdove ter gozdni prostor, potreben obseg gojenja in varstva gozdov, najvišjo možno stopnjo njihovega izkoriščanja ter pogoje za gospodarjenje z živalskim svetom. Načrti se izdelajo kot skupni načrti za vse gozdove ne glede na lastništvo.

Gozdnogospodarski načrti imajo splošni in prostorski del, ki morata biti med seboj usklajena. Pri tem je obvezno izhodišče za izdelavo načrtov stopnja varovanja okolja pred obremenitvami in varstveni režim za varovanih naravnih bogastev. Upoštevati morajo tudi usmeritve za gospodarjenje z naravno in kulturno dediščino v gozdnem prostoru, vodnogospodarske pogoje in usmeritve za zagotavljanje drugih funkcij.

V gozdnogospodarskih načrtih določimo in ovrednotimo funkcije gozdov, določimo cilje gospodarjenja z gozdovi in gozdnim prostorom ter usmeritve in ukrepe. Opravljeno ovrednotenje funkcij gozdov pa ima še poseben pomen za presojo vplivov na okolje in za določanje ranljivosti prostora,

* Mag. J. P., dipl. inž. gozd., Splošno združenje gozdarstva Slovenije, Miklošičeva 36/III, Ljubljana

za usmeritev ter za ukrepe pri posegih v gozdni prostor.

2.0 JAVNE FUNKCIJE GOZDOV

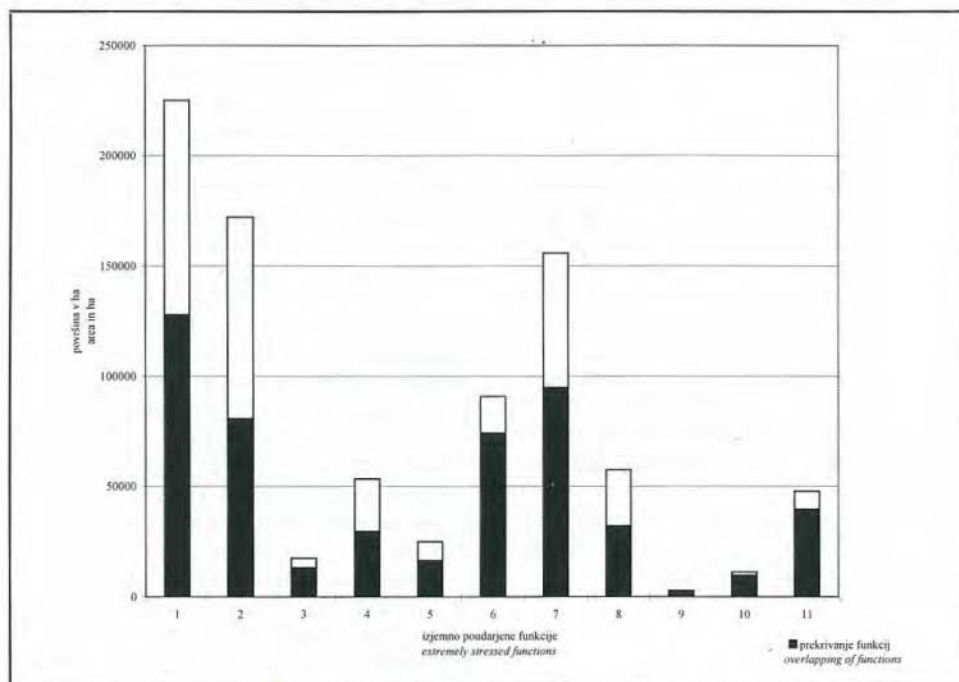
2.0 PUBLIC FOREST FUNCTIONS

V območnih gozdnogospodarskih načrtih za obdobje 1991–2000 je v gozdni prostor vključeno okoli 70 % površine RS (gozdov 51 %). Problem podrobnejše razmejitev gozdnega prostora še ostaja, saj je treba sprejeti izhodišča in merila, po katerih bi določili vsa negozdna zemljišča, ki so ekološko ali funkcionalno povezana z gozdom (npr. vse površine nad gozdno mejo, velikost enklav v gozdu, širino pasu ob robu gozda in podobno). Pri inventarizaciji izraženih in strokovno utemeljenih potreb po vseh funkcijah gozdov ugotavljamo, da imajo funkcije gozdov v prostoru različen pomen in medsebojni vpliv, ki je lahko v

konkretnem okolju pospeševalen, neodvisen, omejujoč ali celo izključujoč. Na osnovi opravljene okvirne valorizacije funkcij gozdov smo pri analizi vseh območnih načrtov ugotovili, da je že na dobri polovici vseh gozdov ena ali več funkcij izjemno poudarjena, ki torej vpliva ali določa način gozdnega gospodarjenja. To pa vnaša pri opredeljevanju gozdnogospodarskega cilja določene omejitve in prilagoditve že pri samem gozdnem gospodarjenju. Omejitve ali prepovedi pa je zlasti treba upoštevati, ko nastopijo različni drugi vplivi ali posegi v gozdni prostor. Iz podatkov območnih načrtov je razvidno, da je varovalna funkcija izjemno poudarjena na 20,4 % površine, hidrološka na 15,7 % površine, funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine na 14,2 %, rekreacijska in turistična na 8,2 %, higiensko zdravstvena na 5,2 % itd. (Glej preglednico 1 in graf 1.)

Grafikon 1: Izjemno poudarjene funkcije in njihovo prekrivanje

Graph 1: Extremely Stressed Functions and Their Overlapping

Opomba: Funkcije na x osi so označene z zaporednimi števkami iz preglednice 1.

Note: The functions on axis x are denoted by successive numbers from Table 1.

Preglednica 1: Rezultati okvirne valorizacije funkcij gozdov
 Table 1: The Results of the Revaluation of Forest Functions

Zap. št. Ser. num.	Vrsta funkcije Function type	Površina gozdov Forest area		Prekrivanje funkcij Overlapping of functions		Prekrivanje v % Overlapping in % (5:3) × 100
		v ha in ha	v % vseh gozdov RS expressed in % of all the forests in the R of Slovenia			
1	2	3	4	5	6	7
1	varovanje gozdnih zemljišč in sestojev protection of agricultural areas and stands	224894	20.4	127790	11.7	57
2	hidrološka hydrologic	172227	15.7	80434	7.4	47
3	klimatska climatic	17410	1.6	13115	1.2	75
4	biotopska biotopic	53299	4.9	29434	2.7	55
5	zaščitna protective	24803	2.3	16288	1.5	66
6	turistična, rekreacijska touristic, recreational	90692	8.2	73938	6.8	82
7	varovanje naravne in kulturne dediščine protection of natural and cultural heritage	155924	14.2	94564	8.7	61
8	higiensko-zdravstvena hygienic-medical	57314	5.2	31889	2.9	56
9	poučna educational	2701	0.2	1965	0.2	73
10	raziskovalna investigative	11066	1.0	9561	0.9	86
11	estetska aesthetic	47718	4.3	39406	3.6	83

Skupaj je vseh izjemno poudarjenih funkcij po površini kar za 78,1% površine gozdov Slovenije. Vendar se nekatere teh funkcij med seboj prekrivajo (koef. prekrivanja 1,57%), tako da je dejansko le na 50% gozdnih površin ena ali več funkcij izjemno poudarjena. Tako so na 8,4% površine tri in tudi več poudarjenih funkcij in na 15,3% površine dve poudarjeni funkciji.

Zanimivo je, da prek 80% vseh površin raziskovalne, turistične, rekreacijske in estetske funkcije prekrivajo tudi druge izjemno poudarjene funkcije. Najbolj razširjena in najbolj pomembna izjemno poudarjena funkcija – funkcija varovanja gozdnih

zemljišč in sestojev, ki je evidentirana na 1/5 slovenskih gozdov, je hkrati na 57% te površine prekrita še z eno ali več (razen estetske in poučne) izjemno poudarjenih gozdnih funkcij.

Akti o razglasitvi gozdov za varovalne gozdove in gozdove s posebnim namenom se morajo uskladiti z novim zakonom najpozneje v treh letih (junij 1996). Do uskladitve aktov so zavarovana naravna bogastva gozdovi, ki so kot gozdovi z izjemno poudarjeno katero koli ekološko funkcijo (varovalno, klimatsko, hidrološko in biotopsko) ali funkcijo varovanja narave in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja, razisko-

valne in s higiensko-zdravstveno funkcijo navedeni v gozdnogospodarskih območnih načrtih z veljavnostjo od 1. 1. 1991–2000. Teh površin je 40 % gozdov Slovenije, na njih se nekatere teh funkcij prekrivajo (vseh posameznih funkcij je za 63 % površine gozdov).

Z Zakonom o gozdovih je tudi določeno, da morajo biti prostorski deli gozdnogospodarskih načrtov izdelani pri gozdnogospodarskih načrtih z veljavnostjo od 1. 1. 1995 dalje. Tako bomo imeli šele do leta 2005 podrobnejše strokovne podlage za vso Slovenijo.

3.0 NASPROTJA V GOZDNEM PROSTORU

3.0 CONFLICTS IN THE FOREST SPACE

V gozdovih je vrsta nasprotij, zaradi katerih nastajajo številni škodljivi vplivi, ki slabi-jo, ogrožajo ali uničujejo vplivajo na gozdni ekosistem. Ta nasprotja nastajajo lahko že pri gozdnem gospodarjenju (npr.: gojenje in pridobivanje lesa, gozdne gradnje) ali pri sočasnem rabi gozdnega prostora (npr. neusklajeni režim lovstva, kmetijstva, vodnega gospodarstva in gozdne rekreacije), vse pomembnejši pa so zunanji vplivi (emisije) in različni posegi v gozdni prostor. Tako imamo:

- zaradi neustreznega preteklega gozdnega gospodarjenja 7,5 % gozdov razrednotenih, v njih je močno zmanjšana ravnost oziroma rodovitnost gozdnega zemljišča;

- zaradi vse večjih škodljivih vplivov izločeno ogroženih ali uničenih gozdov zaradi imisije 3,5 % in zaradi divjadi 0,5 % gozdov, medtem ko se vidna prizadetost gozdov kaže kar na 40 % površine;

- v obdobju 1981–90 zaradi različnih posegov v gozd izkrčenih 6.088 ha gozdov (od tega 1/2 za ceste in kmetijstvo). Po naši oceni so bili ti posegi že marsikje v škodo ekološkega ravnotežja v prostoru (npr. kmetijske melioracije, smučišča in žične naprave, peskokopi in glinokopi, odlagališča odpadkov).

V spremenjenih razmerah po letu 1990 se pomanjkljivo upoštevana vloga in pomen

gozdov, vnašajo pa se vse bolj rušilni škodljivi vplivi. Razpadel je obstoječi sistem usmerjanja razvoja gozdov, medtem ko se novi sistem po sprejetem zakonu prepočasi vzpostavlja. S podzakonskimi predpisi, ki so osnova in pogoj za realno izvajanje celovitega strokovnega usmerjanja in izvajanja vseh del ter poostrenega javnega nadzora nad gozdovi, močno zamujamo. Stroka nima ustrezno zagotovljenih pogojev na organizacijskem, kadrovskem, izobraževalnem, raziskovalnem, materialnem in poslovnem področju. V gozdovih nastajajo neurejene sečnje (okoli 100 ha golosekov povprečno letno in sekanje nosilcev ali kvalitetnih osebkov za prihodnji razvoj), izjemno majhna so vlaganja v obnovo in nego gozdov (samo 1/3 načrtovanega), znižala se je premena degradiranih gozdov na 8 % v letu 1993, slabo je vzdrževanje gozdnih cest ter nadpovprečno so se razmnožili škodljivci (npr. lubadar je že tri zadnja leta razširjen v kalamitetnem obsegu). Navedeno vse bolj škodljivo vpliva na gozd in gozdni prostor.

Predvideni posegi v gozd, ki jih nakazuje dosedanja prostorska dokumentacija, kažejo močno povečanje posegov v gozdni prostor (npr.: Po podatkih območnega načrta ljubljanskega območja je predviden v prihodnje poseg v gozdni prostor kar na 7.307 ha – preteklo desetletje izvedeni posegi na 904 ha). V ospredju naj bi bili posegi zaradi kmetijstva, gradenj cest in razvoja rekreacije in turizma. Po Zakonu o gozdovih sta poseg v gozd oziroma gozdni prostor definirana poleg posegov, določeni s predpisi o urejanju prostora, tudi krčitev gozdov ter izkoriščanje, ki ima za posledico spremembo gozda v pašnik, porasel z gozdnim drevjem ali oboro za rejo divjadi.

4.0 ZAKLJUČEK

4.0 CONCLUSION

Trajno optimalno delovanje vseh funkcij gozdov je mogoče zagotavljati v večjem prostoru, zato naj bi bilo dovoljeno poseganje v gozdni prostor le, če niso bistveno prizadete te funkcije. To pa lahko dose-

žemo le z aktivnim varstvom gozdov pri urejanju vsega prostora, pri katerem bomo upoštevali tudi neposredno stopnjo pomembnosti posamezne funkcije v določenem prostoru. V ta namen bi morali na zakonodajnem področju v prvi vrsti določiti:

- objektivno sprejemljiva merila za ovrednotenje vseh gozdnih funkcij;

- določene prepovedi, omejitve, dopustnosti (standarde ali normative), smernice in ukrepe, zlasti na površinah izjemno poudarjenih funkcij in pri sočasni rabi gozdov nasploh;

- sistem gozdnogospodarskega načrtovanja s prostorskim delom tako, da bi v hierarhiji načrtovanja dajali ustrezne strokovne podlage, ki bi omogočile razumljivo in uporabno prenašati prepovedi, omejitve ali dopustnosti, ki jih narekuje ekološki kompleks gozda v prihodnjem prostorskem razvoju Slovenije;

- da je treba v postopku sprejemanja odločitev razvoja v prostoru obvezno zagotoviti pomoč vseh zainteresiranih pri izvajanju potrebnih prilagojenih ukrepov v gozdnem prostoru, to je za vsa varovalna, vzdrževalna, sanacijska in razvojna dela za ohranitev in razvoj funkcij gozdov;

- da gozd kot nepogrešljiv in nenadomestljiv naravni vir nima brezmejne samohranjevalne sposobnosti, zato je nujno potrebno normativno urediti zmanjševanje emisij vseh škodljivih snovi v skladu z mednarodnimi dogovorjenimi merili.

VIRI

1. Pogačnik, J.,: Funkcije gozdov in gozdovi v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih, IGLG, Ljubljana, 1991
2. Zakon o gozdovih, Uradni list RS št. 30/1993

Koridor 380 KW daljnoveoda. V obdobju 1981–90 smo zaradi gradnje daljnovodov izkrcili 777 ha gozdov.

